

בענין מיגו דהויא דופן לענין שבת הויא דופן לענין סוכה

א. גרסינן בסוף דף ז' ע"א: גופא אמר רבה סיכך ע"ג מבוי שיש לה לחי כשרה, ואמר רבה סיכך ע"ג פסי ביראות כשרה" ודיניו אלו נובעים מיסודו שהניח רבה לעיל מיני, דכשם שאומרים מיגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת, הוא הדין איפכא, "השתא מקילתא לחמירתא אמרינן, מחמירתא לקילתא

לא כל שכן" דהיינו, דאמרינן נמי מגו דהויא דופן לענין שבת הויא דופן לענין סוכה. והנה בספר עמק ברכה אות ה' הקשת בזה, דהרי סוכה ושבת חלוקים בגדרי הדפנות שלהן, דבסוכה בעינן דפנות ממש, ואפילו צורת הפתח לא מועילת, משא"כ גבי רשויות שבת, דאינן צריכות מחיצות ממש, אלא הקפת מקום למנוע

תורה לכל ימי' הוא מספיק, וכיון שאי אפשר למחיצה שתתיר להצאין, מגו דהויה דופן לענין סוכה הוא דופן לענין שבת" ותמשיך הר"ן לבאר לאידך גיסא נמי, דמגו דהויה דופן לענין שבת הוא דופן לענין סוכה, הרי חזינן להדיא דסבירא לי' לר"ן דגדר דין מגו הוא סלוק סתירות — "שא"א למחיצה שתתיר להצאין" — דהדין מגו מסלק סתירות בין דיני דפנות החלים כחדדי, שלא יסתרו הגדרים זה לזה.

ג. ובאורו נראה אור, דקושיית העמק ברכה קשה רק אליבא דאורחא דאחשבי, ובקושטא קשיא טובא לפום הך אורחא, האיך נימא מגו דאחשבא לדופן שבת אחשבא נמי לדופן סוכה, הא בסוכה בעינן חשיבות דופן גדולה יותר מחשיבות הדופן שמצריכה תורה בשבת, ובגדרי אחשבי, לא שייך לתוריד משיעור החשיבות הנצרכת בסוכה — דהיינו עצמן של מחיצות שמצריך שתהי' המחיצה ניכרת בכל הרוח, אלא רק להחשיב השיעור הקיים בשבת, ואם הלחי לא חשיב ניכר על שאר הרוח, החשבתי מדין מגו לא יוכל להוסיף בהיכירו, אולם אי נימא כאידך אורחא, דמגו פירושו סילוק סתירות, דכן הוא רצון התורה דלא תהיינה סתירות בין דיני שבת לדיני סוכה כשבאים כאחת, אוי בנדון דידן דלחי, דהוי מחיצה מעליא וניכר במקומו שפיר, אתיא דינא דמגו ומוריד מהחשיבות הנצרכת בדיני סוכה, ולכן נוכל להסתפק במחיצה ניכרת במקומה תחת ניכרת על כל הרוח.

ואף גם מה שדימה לחי לצורת הפתח לא קשה נמי, דיש לחלק בין ההילכתות שנאמרו בדופן שבת כגון צורת הפתח וגוד אסיק, דלא אמרינן דבשבת דסוכות יועילו אף בדופן סוכה מדין מגו, לבין לחי ופסי ביראות דשפיר אמרינן בהון מגו. דדופן דצורת הפתח וגוד אסיק חשובות רק מקיפי מקום לרשות, אבל שם עצמן של

ממנה רגל רבים — ולכן גם צורת הפתח שפיר דמי — וא"כ בסיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי, אליבא דרש"י והרא"ש דמיירי במבוי מפולש עם ב' מחיצות, בשלמא גבי רשויות שבת, מועיל הלחי לעשות המקום מוקף כדין כרשות היחיד, אכן מה יועיל לנו זה לענין סוכה שצריכה דפנות ממש שתהיינה הג' מחיצות. והוא הדין פסי ביראות, נהי דחזינן הקפת רשות, אך מהיכי תיתי דמתמת כן יחשבו מחיצות ממש לענין סוכה, עיי"ש שנשאר בצ"ע.

ב. אכן ראיתי בשו"ת אגרות משה באורח חיים חלק א' סימן קע"ט שחקר במהות הדין דמגו, האם פירושו ואופן פעולתו הוא מגדרי "אחשבי", כלומר, היות והתורה החשיבה מחיצה מסויימת לדופן מועיל לדין אחד, יש לה ממילא חשיבות דופן אף לגבי דין אחר, או דלמא, פירושו ואופן פעולתו הוא מגדרי "סילוק סתירות", כלומר, היות ובאם לא נכשיר מחיצה זאת לדופן מועיל בדין אחד, יסתור פיסול זה את כשרותה לדופן לגבי דין אחר, הרי שוב בכדי שלא יוצר מצב כזה דתרחי דסתרי, חל הדין דמגו להכשיר להא ולחא.

והוכיח האגרות משה את המהלך השני בדברי הר"ן אשר הקשה דנימא מגו לחומרא, והיות ופרוץ מרובה על העומד לא מהני לדופן שבת, כן לא יועיל לדופן סוכה, וכן גם מבוי שיש לו לחי לא הוי דופן לענין סוכה, נימא דכך גם אינו מתיר לענין שבת, ואכתי, אי נימא דמגו הוי מגדרי אחשבי, לא שייך להקשות כן, דפשוט הוא דאחשבי רק מכשיר פסולים, ולא פוסל כשרים. אלא על כרחך סבירא לי' לר"ן טעמא וגדר דסילוק סתירות, וכמו ששייך לסלק סתירות ע"י קולא, שייך שפיר נמי לסלק סתירות ע"י חומרא.

ונראה שהדברים מפורשים בתירוץ הר"ן, אשר כתב, וז"ל: "שמ"מ הכשר שפירשה בה

דסוגיין מיירי בלחי טפה, וכל הדין מגו מועיל רק מדרבנן לגבי הדין דצריך להעמידו פחות מג' טפחים סמוך לדופן הב', דבשבת סגי אף בצמוד אליו, והוא הדין בסוכה משום מגו, אך לא כן שיטת הר"ן, דסבירא ל' דאף בלחי כל שהוא סגי, והמגו מועיל הן מדאורייתא והן מדרבנן (וכן כתבו הפרי מגדים סימן תר"ל באשל אברהם סק"ט, והשפת אמת על המקום), וצריך ביאור במאי פליגי.

וגלע"ד דבהך חקירה דהאג"מ גופא פליגי, אי הדין מגו מגדרי סילוק סתירות או מגדרי אחשבי' נאמר, דהר"ן לשיטתו סבירא ל' דמגדרי סילוק סתירות נאמר דין מגו, ועל כן, היות ולחי כל שהוא יכול להתיר מדינא בשבת אף מדאורייתא, שפיר דיינינן מגו אף אם בפועל אין הלחי המתיר במקרה הנדון (היכא דאיכא למבוי ג' מחיצות), היות ואם לא היינו מכשירים הסוכה בכי האי גוונא, ממילא היתה נופלת סתירה בין דיני שבת לדיני סוכה, וכל כי האי גוונא אמרינן מגו.

אולם התוספות סבירא להון דהדין מגו נאמר מגדרי אחשבי', וכמו שתפס העמק ברכת בקושייתו גמי וכנ"ל, ועל כן לא שמיעא ל' דיועיל כלל מגו מן התורה — ובודאי היכא דאין המחיצה הגידונה — בנידון דידן הלחי — מתיר מועיל למקום זה מדאורייתא — דרק על מה שנחשב שפיר כמקיף מקום לרשות ומחיצה דידה כבר בדין מסויים שייך לומר דאחשבי' למקיף מקום ומחיצה לדין אחר, משא"כ במבוי דידן דאין הלחי המקיפו לרשות ומחיצה דידה, ולכן סבירא להון להתוספות דרק במחיצה מעליא — לחי טפה בדופן ג' — דבלאו הכי מהני מדאורייתא, אזי על דין דרבנן כמיקום הלחי שפיר י"ל אחשבי', והיות ובשבת החשיבו רבנן מקום זה למועיל, הוא הדין והוא המדה לשבת שבתוך החג לגבי סוכה.

מחיצות, ומחיצות ניכרות לית להון כלל, ואילו לחי ופסי ביראות מלבד היותן מקיפי מקום לרשות, הויין שפיר עצמן של מחיצות ומחיצות ניכרות במקומן, על כן, בצורת הפתח באמת לא שייך לדון מגו כלל, לא מגדרי אחשבי' ולא מגדרי סילוק סתירות — דאין חשיבות עצמן של מחיצות ומחיצות ניכרות כלל בצורת הפתח דשבת דנוכל אפילו להתחיל לדון להחשיבה לדופן לענין סוכה, או לסלק סתירה בינה לבין דופן סוכה.

ברם בלחי ופסי ביראות שפיר שייך לדון מגו, דהא איכא חשיבות עצמן של מחיצות ומחיצות ניכרות בהן אף גבי שבת, אלא דחשיבות זאת אית להון רק המקומן, ואילו בסוכה בעינן חשיבות זאת בכל הרוח. ולראות הלחי או הפס כניכר ועצם המחיצה על כל הרוח הוא מן הנמנע, הן מגדרי אחשבי' — דהא במציאות אינו מחיצה שם — ולא מגדרי סילוק סתירות — דסילוק סתירות גמי אינו יכול ליצור יש מאין. אולם מגדרי סילוק סתירות שפיר יש לנו לגרע בדין החשיבות דעצמן של מחיצות ומחיצות ניכרות הנצרכות לסוכה ולהעמידו על ניכר במקומן, עכ"פ בשבת שבתוך החג, בכדי שלא יסתרו הדינים דשבת והדינים דסוכה החלים כאחת אהדדי, וכמו שנתבאר.

ד. אלא שמריש דברי התוספות בד"ה סיכך קמא מוכחא מילתא דאיכא פלוגתא רבה בגדרי מגו אלו בין התוספות מחד גיסא לבין הר"ן מאידך גיסא, דהרי התוספות הקשו: "בין למ"ד בפ"ק דעירובין לחי משום היכרא, בין למ"ד משום מחיצה, קשה, מה ענין סוכה דבעי מחיצות דאורייתא למבוי דרבנן, דמדאורייתא בלא לחי שרי", כלומר, היות ומדינא נחשב המבוי לסתום מכיון שיש לו ג' מחיצות כהלכתן, הרי שוב מן התורה אין צורך ללחי להתיר, וממילא לא שייך לומר כאן מגו מדאורייתא ויישבו התוספות

מועיל רק על דבר שהוא מחיצה ודופן לדין מסויים, דלסלק סתירות אמרינן דהויא דופן ומחיצה נמי לדין אחר. ואילו הריטב"א תופס דהמגו מועיל אף על דבר שאינו מחיצה בפני עצמה, רק היות וע"י דבר זה — הגדון דידן הלחי — מתפשטים וחלים הדינים של חילוק רשויות, על כרחך רבנן החשיבוהו בגדרי הקפת מקום כחלק בלתי נפרד מהקפתו ואשווי רשות דידה. ולכן אף הסוכה, דמקום מוקף מחיצות הויא סוכה כשרה מהני הלחי מדין מגו.

ומ"מ אף לפי הריטב"א נראה פשוט דלא נאמר מגו על מבוי המתכשר ע"י קורה, אף דקורה נמי משום היכר, דעל הלחי המאונך שייך לומר שהוא כולל ומוסיף בהיקף ודיניו, משא"כ בקורה המאוזנת, ואף למעלה מן המחיצות, על כרחך אין היכרה מגדרי היותה חלק מההיקף, אלא הוא דין אחר בפני עצמו, דלא שייך לומר עליו מגו, ודוק.

ו. הדרן לדידן, דבמחלוקת אחרת מצינו שהתוספות והר"ן מסכימים בשיטתם לעומת רש"י והרא"ש, ולכאורה מצאנו מחלוקת זאת גם בין המחבר והרמ"א בס"י תר"ל סעיף ו', דו"ל המחבר שם: "סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי או ע"ג באר שיש לו פסין, הרי זה סוכה כשרה לאותו שבת שבתוך החג בלבד מתוך שלחי זה ופסין אלו מחיצות לענין שבת נחשוב אותם מחיצות לענין סוכה". ומשמע מיני, דאף אם המחיצות לא מתירות בשבת בפועל, היות ורבנן אסרו הטלטול בין הפסים, מ"מ היות ומן התורה שפיר מועילות, שוב אמרינן מגו, וכן מבואר להדיא בתוספות רבינו פרץ ד"ה סיכך קמא ובתרא, וגם בתוספות רא"ש, וו"ל הרבינו פרץ: "ואע"ג דלא השיב [פסי ביראות] מחיצה לטלטל בשבת [מדרבנן] כי אם לזרוק, מכל מקום, כיון דהוי מחיצה דאורייתא גבי שבת לזרוק אמרינן מגו להכשירו לגמרי" וגם בפסקי

ועם כי לא מצאנו אינה רא"י, הרי זכר לדבר שהתוספות לית להון מגו מגדרי סילוק סתירות הוא הא דלא הקשו דנימא מגו לחומרא — דכד אחינן עלה דהמגו מגדרי אחשבי' תו לא שייך להקשות כן, ודוק.

ה. וממשיכים אנו את הקו דדין מגו דסילוק סתירות הלאה, בכדי להבין דברי הריטב"א על אתר שלכאורה הם סתומים ביותר, דלגבי הא דמבוי כתב דהדין מגו מועיל בין למ"ד לחי משום מחיצה ובין למ"ד לחי משום היכר, "דאע"ג דגבי סוכה מחיצות בעי רחמנא, אפשר דדופן ג' כל שיש לו שם דופן לשום דבר כשר מכיון שהוכשר בשלישית טפח".

והנה הר"ן והרא"ש חלוקים על זה בפירוש, ותופסים דאי אפשר לומר כלל מגו למ"ד לחי משום היכר, ולכאורה דברי טעם המת, דבשלמא אי נימא דלחי משום מחיצה, שייך לומר דמיירי בטפח ומהני מדרבנן כתוספות, או דהדיני מחיצה ודופן דידה בשבת מועילים שלא (יפתרו) דיניו בסוכה כהר"ן, אבל אי נימא דלחי משום היכר, הרי לגדרי מחיצה לא נחתינו כלל, והאיך נדון במגו על דינים דלא קרבו זה אל זה בסוגן וטיבן?

[שם 2]

אלא שנלע"ד דאף על הצד דמגו מהני בגדרי סילוק סתירות יש להוסיף ולחקור בפשר הדבר האם הדין מגו חל מחמת דיני המחיצה מצד עצמה, או דלמא מצד הרשות שהיא מקיפה. והיינו, דבשבת גופא יש לחקור איות דין דופן הגסתר בגדריו מגדרי דין הדופן לגבי סוכה מהוה הגורם להתחיל לדון בדין מגו: העובדא דהלחי נחשב דופן שבת וחלות מחיצה לעצמה, או דלמא העובדא דלחי זה מועיל להחשיב המקום המוקף לרשות, והינו חלק בלתי נפרד מהקפת רשות זאת.

: ונראה דבזה פליגי הר"ן והרא"ש לעומת הריטב"א. דהר"ן והרא"ש סבירא להון דהמגו

הגר"א להדיא דסבירא ליה לרמ"א כר"ן (וגם הציון ברמ"א הוא על הר"ן), אכן במגן אברהם סק"י לא פירש כן, דו"ל: "במקום שהלחי וכו' — כלומר, דוקא כשהלחי עומד אצל המבוי והפסין דוקא בשדה ולא בחצר". ורצונו לומר, דהרמ"א לא התכוין להצריך היתר טלטול בפועל, אלא כוונתו לאפוקי מדעת הראב"ה שהובא ברא"ש דמסתפק שמא פסי ביראות יהיו סוכה מעליתא אף בחצר, מקום שאין הם מתירים אפילו מדין תורה, היות ועכ"פ צורת מחיצות יש להם — דקמ"ל הרמ"א דלא מועילות בכהאי גוונא — וא"כ, לא לפסוק כתוספות והר"ן כוונתו. ובגר"א הנ"ל הביא כהדדי פירוש המגן אברהם והפירוש על דרך הר"ן, וצ"ע.

על כל פנים, זה פשוט דאין ענין במחלוקת זאת למחלוקת הקודמת גבי מהות הלחי ומהות דין מגו, אלא שנקלענו כאן למחלוקת דהיכי תימצא להפעלת הדין דמגו, דלתוספות ולר"ן אמרינן מגו רק איפוא שבפועל יש עדיפות לשבת על סוכה, ובכי האי גוונא משתווים הדינים מאיוו סבה שננקוט, וכן לאידך גיסא מסוכה לשבת, ואילו לרש"י, רא"ש, ורבינו פרץ, אף אם העדיפות הינה רק בכח סגי בהכי למימר מגו להשוות הדינים זה לזה, והבן.

הרא"ש מתבאר כן, וכמו שמשמע מהמחבר, דאין אנו מצריכים היתר טלטול בפועל.

אבל הר"ן בפשיטות פליג על זה, דו"ל: "והאי מגו ג"ל דהכי אמרינן ליה, דכיון דהאי לחי מהני להתיר מבוי זה מדרבנן, שאע"פ שיש לה ג' מחיצות אפילו הכי הוא צריך להכשירו של לחי מדרבנן נמי שרי לסוכה משום מגו דידי' אפילו מדרבנן, ואם לא על דרך זה איני רואה כאן מגו כלל" הרי דאי לאו דאף בפועל ה"י הלהי מתיר מדרבנן, לא ה"י הר"ן מסכים לומר מגו (רק דפשוט הוא דמדרבנן גרידא לא ה"י מועיל המגו, דמדאורייתא עכ"פ יש לדון לסלק הסתיירות). ואף בתוספות ד"ה סיכך בתרא מתבאר דאם לא היתה מועילה מצות סוכה להתיר הטלטול מדרבנן נמי בין פסי הסוכה, לא היינו אומרים מגו, וכן הוא ברישב"א בשם התוספות. ובמכתם כתב דבזמן דליכא עולי רגלים באמת לא אומרים מגו להתיר פסי ביראות, ולא נחית למצות סוכה להתיר.

ולפום ריהטא, וזהו כוונת הרמ"א שם: "ואין להתיר אלא במקום שלחי ופסין מתירין לענין שבת דאו שייך מגו". אבל יש באמת מבוכה קצת ברמ"א, דבקושטא איתא בביאור